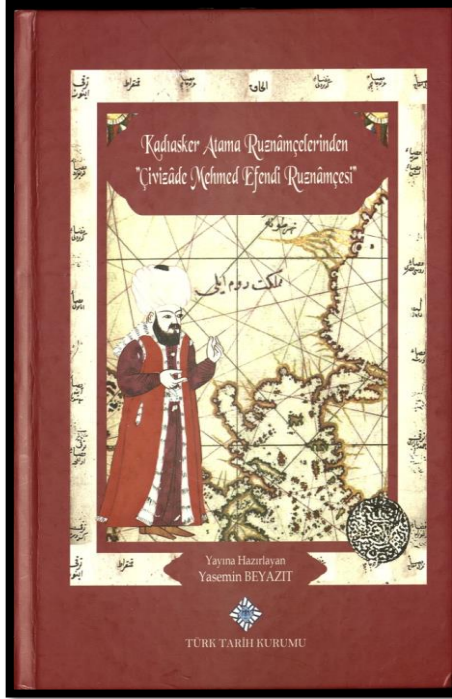

Yasemin Beyazıt, *Kadıasker Atama Ruznâmçelerinden “Çivizâde Mehmed Efendi Ruznamçesi”*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2018, 211 sayfa, ISBN: 978-975-16-3557-0.

Levent KURU*

Dünyada ve ülkemizde Osmanlı tarihi üzerine yapılan bilimsel çalışmalar göz önüne alındığında ilmiye teşkilatına dair yeterince eser bulunmamaktadır. Bu durum Osmanlı ilmiyesinin kurumsal yapısı, işleyişi ve mensuplarının kariyer süreçleri hakkındaki bilgilerimizi sınırlandırmaktadır.

Bunun yanında son dönemde ilmiye üzerine yapılan akademik çalışmalarla teşkilat hakkında yeni bilgiler ortaya konulmaktadır. Bu bağlamda; XVI. yüzyılın ikinci yarısına kadar ilmiyenin reisi konumunda olan Rumeli kazaskerleri ve bürokratik açıdan ondan bir derece daha alt seviye sayılan Anadolu kazaskerlerinin başlarında

buldukları dairelerde tutulan defterler ilmiye teşkilatının işleyişi hakkında önemli verilere sahiptirler. Birinci el kaynak olma özelliği de taşıyan kazasker

* Öğr. Gör. Dr., Trakya Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu, Edirne, ORCID: orcid.org/0000-0001-5010-6637, E-mektup: leventkuru@trakya.edu.tr

ruznamçeleri üzerine yapılan çalışmalar bize çok değerli bilgiler sunmaktadırlar.

İlk olarak Ebusuud Efendi'nin Rumeli kazaskeri olduğu dönemde tutulmaya başlanan kazasker ruznamçeleri kayıt formları itibariyle ikiye ayrılırlar. Teşkilata ilk girenlerin hangi yola silke dâhil olduklarını gösteren defterler *mülazemet ruznamçeleri*, teşkilat içerisinde bulunan kadı ve müderrislerin atama kayıtlarını ihtiva edenler ise *hareket (atama) ruznamçeleri* olarak tanımlanmışlardır.

Hareket ruznamçelerinde bulunan kadı tayini, görev bitimi, azil, nakil, gibi özlük işlemleri bize kadıların kariyer süreçlerini gösterir. Ayrıca mevleviyet seviyesinin altındaki kazaların mansıb (müstakil kadılık), ilhak, arpalık, maişet, te'bid gibi farklı statülerle tasarruf şekilleri de yine ruznamçelerdeki kayıtlardan çıkarılabilmektedir. Kadılara dair bu işlemlerin yanında 40 akçeye kadar olan medreselerle bu eğitim kurumlarında görev yapan müderrislerin atamaları da hareket ruznamçelerinin kayıtları arasındadır. Bazı ruznamçelerde arz, arzuhal, ferman gibi teşkilatın işleyişine dair belgeler de bulunmaktadır.

İlmiye teşkilatının yapısı ile ilgili olarak dönemlerine ait çok değerli bilgiler içeren kazasker ruznamçeleri üzerine yapılan çalışmalar teşkilatın aydınlatılması için çok önemlidir. Bu açıdan Doç. Dr. Yasemin Beyazıt'ın Rumeli kazaskerler ruznamçeleri üzerine hazırladığı doktora tezi ve bu çalışmayı esas alan "*Osmanlı İlmiye Mesleğinde İstihdam (XVI. yüzyıl)*" isimli kitabı son dönemde yapılan öncü çalışmalardan biridir. Yazarın bu eserinden başka Osmanlı ilmiye teşkilatı üzerine çeşitli dergilerde yayınlanmış makaleleri de vardır. Bu yayınlarda Osmanlı ilmiye teşkilatının işleyişi ve mensuplarının kariyer basamakları üzerine önemli bilgiler verilmektedir. Yasemin Beyazıt Osmanlı ilmiye teşkilatının işleyişine dair hazırladığı ve Türk Tarih Kurumu tarafından yayınlanan "*Kadıasker Atama Ruznâmçelerinden "Çivizâde Mehmed Efendi Ruznamçesi"*" isimli kitabı da Osmanlı ilmiyesi üzerine yapılmış önemli bir eserdir. Kitap giriş, kaynakça, metin, dizin ve tıpkıbasım olmak üzere beş kısımdan oluşur.

Yasemin Beyazıt kitabın giriş kısmında öncelikle kazasker ruznamçelerinin genel özelliklerini ve atama işlemlerinde nasıl bir yol izlendiğini ele almıştır. Bu bilgilerden sonra genelde ilmiye teşkilatı, özelde ise kazasker ruznamçeleri üzerine yapılmış çalışmalarla ilgili bir değerlendirme yapmıştır. Giriş bölümünün ikinci ana başlığını ruznamçenin

sahibi olarak kabul ettiğimiz ve tutulduğu dönemde ikinci defa Rumeli kazaskeri olan Çivizâde Mehmed Efendi'nin biyografisine ayırmıştır. Girişin son başlığında yayınladığı ruznamçenin tanıtımını yaparak arşivlerinizde bulunan ilk hareket ruznamçesi olması hasebiyle defterin önemini vurgulamıştır. Ayrıca bu bölümde ruznamçede yer alan kadı ve müderris kayıtları ile ilgili ayrıntılı bilgiler de sunmuştur. Metin kısmına geçmeden önce kaynakça başlığının altında çalışmasında kullandığı arşiv belgelerinin, kaynak eserlerin ve araştırma eserlerinin künyelerini vermiştir.

Kitabın metin kısmı “*Rûznâme-i medâris-i fî Çivizâde der nevbet-nâme?*” başlığının altında Rumeli kazalarına yapılan kadı atamaları ile başlamaktadır (s. 27-114). Bu bölümde 29 Saferü'l-hayr 989 (4 Nisan 1581) ile 29 Zi'l-hicce 989 (22 Ocak 1582) tarihlerini kapsayan on aylık dönem içinde Rumeli kazalarına görevlendirilen kadılar ve kazaların hangi statülerle tasarruf edileceklerine dair atama işlemleri vardır. Bu kayıtlarda öncelikle kazanın eski kadısı ve görevinin sonlanma sebebi belirtilmiştir. Kaydın devamında göreve yeni başlayacak olan kadının daha önce tasarruf ettiği kaza ismi ve bu kazadan elde ettiği günlük geliri ifade eden yevmiyesi yazılmıştır. Ayrıca eğer varsa kadının eski görevinden ayrıldıktan sonra ne kadar süre zarfında boş kaldığı ay ya da yıl şeklinde belirtilmiştir. Bu bilgilerden sonra atanan kadının yeni görevine kaç akçeyle tevcih edildiği yazılmıştır. Ayrıca yapılan atama işlemlerine dair bürokratik bilgiler de yine kayıtlara yansımıştır.

Metnin ikinci bölümü ayrı bir başlık konulmadan müderris atamalarına ayrılmıştır. Bu kısımda 7 Rebi'ül'-evvel 989 (11 Nisan 1581) - 27 Zi'l-hicce 989 (22 Ocak 1582) tarihleri arasında Rumeli kazaskerlerinin yetkisinde olan medreselere görevlendirilen müderris kayıtları bulunur (s. 114-145). Bu kayıtlarda mevcut müderrisin ismi ve vazifesinin sonlanma sebebi yazıldıktan sonra yeni görevlendirilen müderrisin önceki görev yeri ve buradan elde ettiği yevmiye ile yeni alacağı yevmiye belirtilmiştir. Yazar, ruznamçenin metin kısmının transkripsiyonunu yaptıktan sonra çalışmasının sonuna yer adları ve şahıs adları olmak üzere iki dizin eklemiştir ki bu bölümler daha sonra yapılacak araştırmalar için çok önemlidir. Yer adları dizini yapılacak araştırmalarda kaza isimlerinin tespiti konusunda kolaylık sağlarken, şahıs adları dizini ise biyografi çalışmalarına kaynak oluşturur. Yasemin Beyazıt kitabının son kısmına halen Nuruosmaniye Kütüphanesi koleksiyonunda bulunan ruznamçenin tıpkıbasımını koymuştur. Bu bölüm, yeni araştırmacılara transkripsiyon metni karşılaştırması yapmak suretiyle

kazasker ruznamçelerinin tutulma usulü ve transkripsiyon çalışmaları konusunda yardımcı olacaktır.

Bu eser, öncelikle Osmanlı toplumsal yapısı içinde seyfiye ve kalemiye ile birlikte askerî sınıfa dâhil olan ulemanın meslekî süreçlerini ortaya koymaktadır. Bu açıdan bakıldığında XVI. yüzyıl Osmanlı toplumunun önemli bir kesiminin hayatı hakkında bilgiler vermektedir. Bunun yanında Osmanlı Devleti'nin Rumeli canibinde bulunan, Balkanlar, Karadeniz batı kıyıları, Ege ve Akdeniz adaları, kazaların XVI. yüzyıldaki statülerine dair bilgiler de vermektedir. Ayrıca yine Rumeli'deki eğitim öğretim faaliyetlerinin sürdürüldüğü medreselerin teşkilat içerisindeki statülerine dair bilgiler de eseri başka bir açıdan önemli kılmaktadır. Tüm bunlar göz önüne alındığında Yasemin Beyazıt tarafından hazırlanan bu çalışma literatürdeki bir boşluğu doldurmakta ve gelecek araştırmalara rehber niteliğe taşımaktadır.